

Expresszív monumentalitás

(jegyzet Cselényi László költészetéről)

„Az ember számlálja a lépteit / Lába elé gurulnak nagy rögök / S mint a barázda az eke nyomán / Omlanak a napok háta mögött”, írja Cselényi László az új, mintegy sajátosan összegző kötete nyitó versében (*A magvető meg a rögök*). „*A leütött alaphang a továbbiakban változni nem fog, ez azonban semmiféle büszkeséggel nem tölt el*”, idézhetjük ide rögtön Erdély Miklós *Metán* című munkájának részletét. Két költő, pályatársak, és nagyjából mindketten ugyanahhoz a baráti és irodalmi körhöz tartoznak. Nevezetesen a Párizsban megjelenő Magyar Műhelyhez. És mindketten megkapták a Magyar Műhely által alapított Kassák Lajos-díjat, ahogy ezen sorok írója is.

A kapcsolat a szerzők között kétségtelen, kézenfekvő, valójában azonban inkább személyes, mint textológiai. Ugyanis az Erdély Miklóstól beidézett versrészlet nem gondolati vagy stilisztikai hasonlóság alapján kívánczik ide, hanem csak a tényyszerűsége okán. Cselényi „alaphangja” nem változott az évek, évtizedek alatt. Formailag módosult, talán, de az a látásmód, ami jellemzi a szerzőnket, nem változott, és a gondolati tartalom sem lett más.

Vannak olyan szerzők az irodalomban, akik mindig ugyanazt mondják, és mindig ugyanúgy beszélnek. *Megütnek egy alaphangot*, ahogy ezt Erdély Miklós írja, és az alaphang nem változik. Cselényi László ilyen költő. Mindez nem baj, de nem is erény, amivel büszkélkedni lehet, egyszerűen csak tény. Van egy bizonyos *cselényis hang*, amiben rögtön benne van valamiféle monumentalitás: Cselényi az a költő, aki a kicsiben az egészet látatja, a hétköznapiiban is az egyedit, és az emberben mindig az egész emberiséget. Ahogy a nyitó versben is. A létezés értelme és értelmetlensége jelenik meg egy viszonylag egyszerű költői képben, a „nagy rögök” mintegy akadályozzák a lépéseket, lépéseinket, az *előrejutást*, és ezek az akadályok – miközben a ki nem mondott cél elérését megnehezítik – mintegy tudatosítják bennünk azt az egyszerű igazságot, hogy a napok „omlanak”, vagyis elmúlik minden, nem eredhetünk az eltűnt idő nyomába, és nem lehet semmit sem visszahozni.

Nem lehet, mert ez itt az „akadályok földje”, hogy a kötet címét is beidézzük.

Az a típusú monumentalításra való hajlam, ami jellemzi Cselényi Lászlót, szerencsésen kapcsolódik az újból és újból megfogalmazódó és örökösen élő nagy

metaforával, a *Dunával*, ami valójában nem a Duna, hanem maga az áramlás, az erő, a dinamika, mindaz, ami ott van, ott szunnyad vagy lüktet Cselényi verseiben.

Mondhatjuk így is: a látomásosság, a központosítás hiánya, a „flow-élmény”, ami olyannyira jellemzi szerzőnket.

A szövegkezelés, igen ez az, ami nagyon is megkülönbözteti Cselényit azoktól a költőktől, akikkel együtt szokták őt említeni. Cselényi a szövegkezelésében nem hasonlítható Erdély Miklóshoz, és nem hasonlítható a Magyar Műhely szerzőihez, szerkesztőihez, Nagy Pálhoz, Bujdosó Alpárhoz vagy Papp Tiborhoz. A központosítás nélküli, áramló és gyakran szürrealista hagyományokra építő szövegkezelése a generációjára olyannyira jellemző beat-költészethez kapcsolja sokkal inkább őt, amely költészet egyáltalában nem volt jellemző a Párizsban élő szerzőkre, jelesül Nagy Pálra, hogy csak egyetlen példát említsünk. És nem jellemezte Erdély Miklóst sem, Petrit sem, de igazából még a sokféle formában alkotó Tandorit sem, hogy olyan szerzőkről is szó essen, akik Cselényi kortársai, nemzedék-társai voltak. Valójában az a költészet, ami Cselényit jellemzi, az leginkább Allen Ginsberg, Gregory Corso, valamint az amerikai beatnikék költészete volt, éppen abban az időszakban, amikor Cselényi is a legfontosabb, legmaradandóbb verseit írta. Vele nagyjából egyívású szerző, aki hasonlóan kapcsolódik a hatvanas évek nagyon is jellemző beat-irodalmához, sokkal inkább Orbán Ottó, illetve Eörsi István, kevésbé a párizsi műhelyesek.

Az áramló szöveg, a flow, ez Cselényi költészete. Még akkor is ez, ha az áramló, ritmikus szabad verseket esetlegesen prózainak tűnő, vagy szociografikus és szabályosan központosított sorok váltják. Az áramló szöveg, ami úgy „ömlik”, ahogy a folyó, a Duna, vagyis a kedvenc témájának a kézzelfogható valósága. A dunai árvíz sokkoló élménye tűnik elő minduntalan ebben a költészetben, mert Cselényi alapvetően ezt az egykor megélt eseményt helyezi újból és újból költészete középpontjába, ezt emeli szimbólummá, komplex költői képpé. A könyv III. részében, a verseskötet fundamentumát adó *Danubianában* ez a hagyományosan cselényis motívum jelenik meg a szerzőtől már megszokott sokkoló erővel.

Mindebből, vagyis az eddig elmondottakból következik valami nagyon is lényeges, ami alapjaiban érinti Cselényi költészetének recepcióját, befogadásának problematikáját. Nevezetesen Cselényi avantgárdhoz való viszonyát. Az a tény, hogy textológiai szempontból *nem kötődik* Cselényi lírája a vele kapcsolatban sokat emlegett Magyar Műhely avantgárd törekvéseihez, mindenképpen utólag is új értelmezési távlatot nyit az ő esetében. Személyes kapcsolataiban, életeseményeiben persze kötődik maga a szerző a párizsiakhoz, de a versről alkotott felfogásában nem. Másképpen fogalmazva, Cselényi László költészete a hatvanas évek avantgárd felfogásának egyik szép példája, amelyben *nem* a tipográfiai vagy konceptuális költészet dominál, hanem sokkal inkább az a típusú expresszionista líra, ami a hatvanas évek kitárulkozó, dinamikus létfelfogását tükrözi. Játszha-

tunk a szavakkal: Cselényi *nem experimentalista*, hanem *expresszionista*, és ez nagy különbség.

„Itt állunk *ím e magas hegytetőn / évezredek mezsgyéjén kétezerben*”, idézzük Cselényit (*Aki e verseket mind ellenírta*). Ahogy a nyitó vers, ugyanúgy ez a záró vers is jól illusztrálja azt az expresszív monumentalitást, ami a szerző egész életművét jellemzi. Ez a monumentalitás kiemeli Cselényit az ezredforduló költészeti átlagából, ugyanúgy, ahogy monumentalitása emeli ki a beat avantgárdhoz szintén kapcsolódó idősebb pályatárs, Juhász Ferenc költészetét is. És paradox módon éppen a monumentalításra, a teljességre való törekvés az, ami miatt a kelleténél kevesebb figyelem fordult eddig Cselényi lírája felé: sajátos óriás ő, akinek az értő megközelítése még mindig várat magára.

(Cselényi László: *Akadályok földje, verstörténekek*.

Válogatta és szerkesztette Vilcsek Béla,
Vámbéry Polgári Társulás, Dunaszerdahely, 2020

)

Kopócs Tibor: *A fenyő*, golyóstollrajz, 2011